

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОПЕРАЦІЇ НА РИНКУ ПОХІДНИХ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

Г.І.Андреева, к.е.н., доцент

Державний вищий навчальний заклад

«Українська академія банківської справи НБУ»

Взагалі, традиційні дії з цінними паперами передбачають, наприклад, продаж акцій або інших цінних паперів у відповідь на незадовільні дії емітента чи позичальника, продаж контрольного пакету акцій, вимоги кредиторів (за цінними паперами) до боржника, операції грошового ринку, угоди репо (*repurchase agreement* – угода купівлі/продажу цінного паперу з обов'язком зворотного продажу/купівлі через певний строк із заздалегідь визначеною ціною, тобто короткотермінова позика під заставу цінних паперів).

Предметом простих угод з похідними цінними паперами є купівля\продаж самих похідних, угоди з перекупівлі опціонів з метою отримання прихованої позики для придбання у розстрочку базових цінностей. Предметом складних угод є хеджування, арбітраж та спекуляція, причому кожна з яких і всі разом адекватні змісту похідних. Такі властивості похідних цінних паперів як строковість і похідність проявляються саме в цих видах операцій. Управління фінансовими ризиками, захист від них, проведення арбітражних і спекулятивних угод відносять до прикладних властивостей (функцій) похідних цінних паперів. Тим самим хеджування, арбітраж і спекуляція виступають обмеженими елементами механізмів взаємодії учасників ринку похідних цінних паперів, рівно як і традиційних ринків товарів і фінансових інструментів, і являють собою органічне сполучення мотивації ринкових дій, доцільність різноманітних угод, певних механізмів їх здійснення.

Існують три різні, але взаємопов'язані способи управління фінансовими ризиками. Перший спосіб пов'язаний з купівлею страховки (*insurance*). Однак страхування діє лише при управлінні певними видами фінансових ризиків, наприклад, кредитними. Другий спосіб - управління активами і пасивами

(asset/liability management). Цей спосіб полягає в ретельному збалансуванні активів і зобов'язань, щоб виключити зміни чистої вартості і використовується при управлінні процентними та валютними ризиками. В багатьох випадках використання методу управління активами і пасивами для управління ризиками може привести до того, що приваблива інвестиційна або фінансова можливість буде упущена. Крім того, стратегії управління активами і пасивами вимагають для своєї реалізації деякого часу. Останній спосіб, який може використовуватися сам по собі, або в поєднанні з першими двома, є хеджування (*hedging*). Мета хеджування полягає не в отриманні додаткового прибутку, а в зниженні ризику потенційних втрат. Хедж це позиція, яку використовують, як тимчасову зміну майбутньої позиції за іншим активом (зобов'язанням), або для рівноваги ризику, пов'язаного з існуючою позицією за активом (зобов'язанням), доки ця позиція не буде ліквідована. Тобто хеджування полягає в використанні позиції, що компенсує ризик. Більшість хеджувань здійснюється інструментами забалансового характеру. Серед відомих похідних цінних паперів, які найчастіше використовуються як інструменти хеджування, виділяють: ф'ючерси, форварди, опціони і свопи. Отже, стратегія хеджування це мистецтво управління ціновими ризиками за рахунок позиції що компенсується за похідними цінними паперами.

Арбітражні операції – це операції які здійснюються з метою отримання безризикового доходу, використовуючи розбіжність цін на різноманітні фінансові інструменти на різноманітних ринках. Інакше кажучи, це пошук і використання різниці в цінах на різних торговельних майданчиках (місцях торгівлі) на той самий товар або на традиційні цінні папери того ж самого виду, випущених тим самим емітентом. Арбітраж полягає у відкритті позицій на двох і більш ринках з метою використання розбіжностей в оцінці вартості активів на цих ринках. На відміну від спекуляцій, за якими вигоду намагаються отримати за рахунок зміни рівня цін, при арбітражі шукають вигоду за рахунок розходження в співвідношенні цін. Найчастіше за все арбітражем називають спроби одночасними діями на багатьох ринках заробити безризиковий

прибуток за відсутністю інвестування. Цей академічний, або чистий арбітраж, іноді можливий. Проте, при реальному арбітражі, ризик не усувається повністю, крім того, він вимагає будь якого інвестування.

Спекулятивні операції здійснюються з метою отримання прибутку від купівлі/продажу строкових контрактів за рахунок різниці між ціною контракту на день його укладання та ціною в день його виконання за сприятливими змінами цін для однієї із сторін (продавця та покупця). Класична спекуляція будується на купівлі та наступної продажі будь - яких цінностей за мінливими цінами і ґрунтується на угоді, яка спрямована на майбутню зміну ціни. В ринкових умовах спекуляція є невід'ємним елементом угод купівлі\продажу, оскільки не залежно від волі та бажання сторін, одна з них в результаті безперервної зміни цін отримує наприкінці додатковий виграш, а інша – несе збитки. Спекулянти, на відміну від хеджерів, які намагаються захистити угоди від ризику, приймають на себе ризики та прагнуть отримати певний прибуток.

Таким чином, всі учасники ринку похідних цінних паперів виступають або хеджерами, що знижують ринковий ризик своїх вкладень за рахунок інших учасників, або арбітражерами, або спекулянтами. Здійснення хеджувальних, арбітражних і спекулятивних операцій створює активну діяльність на цих ринках. Кожна з цих операцій складається з певних способів, прийомів і правил, за допомогою яких учасники ринку досягають поставленої мети і зовнішньо виступають як дії учасників ринку, спрямовані на отримання певної вигоди. Вони взаємопов'язані між собою й відрізняються за змістом і технологією. Іншими словами, хеджування, арбітраж та спекуляція дотримуються загальної поведінки господарюючих суб'єктів, які використовують умови, обставини й положення що надає ринок. Ця теза, на нашу думку, підтверджується практичною діяльністю керуючими портфелями цінних паперів, які прагнуть спільно використовувати стратегічне й тактичне інвестування, активні й пасивні методи фінансових вкладень. Разом з цим, окремі учасники ринку зосереджуються на тих чи інших операціях в залежності від рівня знань, досвіду, ринкових умов і обставин.